

Evelina Rudan

Sveučilište u Zagrebu
 Filozofski fakultet
 Odsjek za kroatistiku

STRAH NA DVIJE RAZINE: LIKOVI KOJIH SE PLAŠE ODRASLI I LIKOVI KOJIMA ODRASLI PLAŠE DJECU

UDK 821.163.42.09:39
 398.4

Izvorni znanstveni članak

Summary

HIGH AND LOW IN MARINKOVIĆ'S NOVEL *SHARED BATH*

The research into the relationship of high and low in Marinković's novel *Shared Bath* (1980) starts from the story of a beggar, the first in a series of instructive stories by the main character of the novel refers to his wife Sena, who doesn't know how to find out the value of her husband behind his plain exterior. Indirectly, the story is intended for the reader, that due to the shabbiness/being worn-out, poverty of exterior/form/shape of the novel's text can – just like the beggar's woman and Sena – rashly throw off his hidden wealth. Indeed, the form of trivial story modeled on a murder mystery and love story, under the misleading title referring to a possible cheap eroticism, in its first layer doesn't promise very much – as if the modern classic of Croatian literature in this novel followed the lead of fashionable trend of postmodern trivial genre-defining literature and of the narration realized in colloquial language of everyday life. However, by intellectual combinations and ironic parallelism between the character and story/material and form Marinković in this novel transcends such type of literature, too. Reader's disappointment arising from the effect of betrayed expectation amazingly turns into a discovering of hidden semantic layers of the text. The main character Judge, Marinković's typically modern Don Quixote stretched between reality and illusion, is shaped by appropriate discourse of simple form of prose – the story, which is essentially conditioned just by fiction/illusion/unreal. In addition, Judge, just like Maestro in *Cyclop*, has a continuing need for the narration and inspiring, active listener (Jacobson) and potential recorder (writer). In the Judge's character we find a cover for the elements of the crime fiction as well as of the banal and trivial love story. All these elements have their justification in those more deeply hidden layers, which can be read as the ironizing of existence – cheap story in banal everyday life, or as ironic paraphrase of literary-critical discourse, or as ironic paraphrase of the first Marinković's novel, including his work in whole.

Key words: Ranko Marinković, *Shared Bath*, novel, high and low

Opreka visoko/nisko uglavnom je razmatrana u suodnosu usmene i pisane kulture, međutim i sami sudionici u usmenokomunikacijskim procesima uspostavljaju određenu hijerarhiju na različitim razinama (npr. status kazivača, status određenoga žanra i sl.).

U ovom se radu ona istražuje kroz suodnos priča o protagonistima koje odrasli doživljavaju dovoljno ozbiljnima da ih na različite načine tabuiziraju i likova kojima ti odrasli plaše djecu.

Ključne riječi: usmenost, predaja, strah, disciplinirajući likovi

“Prestani plakati, ako nećeš u taj ću te čas dati vuku”¹ prijeti baka svom plačljivom unuku u jednoj Ezopovoj basni. Basna govori o vukovoj lakovjernosti, ali ovdje je važnija upravo ova bakina rečenica kao dokaz duge povijesti odgojnog discipliniranja plašenjem određenim likovima, bilo stvarnim bilo fikcionalnim. Da bi objasnio izreku *Lupus in fabula*, Elije Donat (4 st.) u komentarima Terencija, između ostalog navodi: “Drugi smatraju da je izreka nastala iz priča dadilja koje se s dječacima šale strašeći ih kako vuk malo pomalo dolazi iz Kapue sve do praga sobe.”²

U 20. stoljeću i na hrvatskom području vuk ne dolazi iz Kapue, ali i dalje se pokazuje funkcionalnim plašiteljskim likom pa tako Ante Jurić Arambašić u monografiji o Kijevu otpor i omrazu prema vukovima u poglavlju o vugarima objašnjava na sljedeći način: “Osim što pravi pastirima štetu, mržnja je prema vuku usađena još u djetinjstvu, jer se malu djecu umirivalo ovako: ‘Nemoj plakati, eto vuka, more čuti, pa će te pojest!’³, ‘Ako budeš plaka, može čuti vuk pa te odni u vrići!’⁴”

Nemirnu, nespavajuću i slaboapetitnu djecu u različitim krajevima svijeta i na različitim jezicima odnose: *boogeyman* i njegove nazivne inačice (Engleska, SAD, Australija), a filozofima bi mogao biti zanimljiva natuknica Richarda Gordana Lathama koja ga etimološki povezuje sa slavenskom riječju Bog⁵, kao i rad Briana Coopera koji tu tezu opovrgava⁶, ali možda i pomalo eklektična objašnjenja Marine Warner o razlozima takvog imenovanja⁷ u čiji bi se niz savršeno uklopile i nazivne inačice: *bau-bau*, *bauk*, *bavec*, *babay* (imena za plašitelje kojima se plašilo male Talijane, Slovence, Hrvate, Rumunje i Ruse) kao i vjerojatno najmlađa među njima – *baukač*, da su stigle do njezina popisa. Francuze je plašio *Crouquemitaine* kako navodi i Warner⁸, ali i forumska rasprava na wordreference.com⁹. Na njemačkim govornim područjima djecu može uzeti i Crni čovjek (*Der Schwarze Man*), a u Italiji njegova inačica: *L'uomo nero*; na španjolskim i portugalskim govornim područjima djeci su prijeli: *El Coco* i njegove inačice.¹⁰

¹ Zbornik *Esofovih basana*, (prev. M. Sironić), Novo pokoljenje, Zagreb, 1951., str. 144.

² Neven Jovanović, “Doći vuk!”, *Kolo*, 16, 2006., 143-149, str. 143.

³ Ante Jurić-Arambašić, *Kijevo. Narodni život i tradicijska kultura*, Zbornik za narodni život i običaje, knj. 54, Zagreb, 2000., str. 274.

⁴ Isto.

⁵ Richard Gordon Latham, *A Dictionary of the English Language*, 2, Longmas, Green & Co. et al., prema: Brian Cooper, “Lexical Reflections Inspired by Slavnoci *Bogü. English Bogey from a Slavonic Root?” *Transactions of the Philological Society*, Vol. 103, 1, 2005., 73-97, str. 73-74.

⁶ Brian Cooper, “Lexical Reflections Inspired by Slavnoci *Bogü. English Bogey from a Slavonic Root?” *Transactions of the Philological Society*, Vol. 103, 1, 2005., str. 73-97.

⁷ Marina Warner, *No Go the Bogeyman. Scaring, Lulling and Making Mock*, Vintage, London, 1998., str. 42-47.

⁸ Warner, isto, str. 33.

⁹ <http://forum.wordreference.com/showthread.php?t=646746> (17. 1. 2011.)

¹⁰ Prijetnja tim likom ušla je i u usmene uspavanke: “Duérmete, niño mío, /duérmete, que viene el coco/y se lleva a los niños/que duermen poco (...)” Graciela Repún, *Canciones de cuna 2*, na: <http://www.educared.org.ar/enfoco/imaginaria/biblioteca/pdf/RepunCancionesdecuna2.pdf>, str. 4 (18. 1. 2011.), kraću inačicu donosi i: Warner, isto, str. 39.

Likove ženskih plašiteljica najupornije zastupa *baba roga* ili *baba ruga* koja djecu plaši u Hrvatskoj, Bosni i Hercegovini i Srbiji. Naravno, ovo su samo najpoznatiji među plašiteljskim likovima, oni koje većina govornika određenog jezika može prepoznati kao plašiteljski lik.

Ni stariji ni noviji izvori naše folklorističke građe ne donose usmjerene podatke o plašiteljskim likovima, kad se i pojavljuju, pojavljuju se gotovo usputno. To je razumljivo iz najmanje dvaju razloga: sami istraživači vjerojatno i nisu postavljali pitanja o takvim likovima zbog njihove neintrigantnosti i zbog relativne običnosti tog običaja, a s druge strane, oni se i nisu pojavljivali u zaokruženijim narativima koji su tada bili od zapisivačkog interesa. Pojavljivanje im se, pretpostavljam, u većini slučajeva svodilo na jednu ili par upozoravajućih rečenica onako kako to čini i starica (baka) iz Ezopove basne ili umirivatelji djece iz Jurić-Arambašićeva opisa. Milčetić navodi: “U Dubašnici na otoku Krku majke straše djecu, ako ne budu dobra da će ih bučan odnijeti. Više nijesam saznao o tom tajanstvenom biću.”¹¹

Sudeći prema drugim iskustvima, plašiteljski likovi i jesu najmoćniji onda kad se o njima malo zna, odnosno onda kad je njihov fizički identitet neproziran u toj mjeri da ostavlja dovoljno praznog prostora za dječju maštovitu popunu ili inspirativnonarativnu onoga tko plaši u trenutku aktualizacije, kako to pokazuje citat bakina upozorenja iz blog zapisa Dražena Pavlića: “Jesi li čuo Glođana? Znaš, to je onaj što djecu stavlja u vreću i odnosi u šumu. Zato ti, ako ga čuješ kako glođe po tavanu, šuti, šćuri se pod ponjavom i spavaj, a ja ću brzo doći. Idem ga istjerati.”¹² Na jednom drugom blogu taj će se isti glođan spominjati kao posve neproziran lik koji je ostao tek kao ime koje plaši bez ikakve identifikacije: “Da, kad smo već kod toga, dok sem bila mala mama me plašila z zujanom i glođanom. Zujan je bil usisavač, a glođan je bil... khm... glođan? Mađafaka, ma koji pišljivi kufer je glođan – to mi još navek ne jasno, a bormeš nit majki haha.”¹³ U kraćem istraživanju što sam ga provela među studentima i studenticama 2010. godine, plašiteljski su likovi u pamćenju ostajali najčešće upravo tako prema imenu i nešto konkretiziranoj funkciji, tako će studentica iz Žitomislića (Bosna i Hercegovina) navesti kako su je plašili: *Babom Kučibabom, da ne pridem rijeci, Mrakonjom da ne idem sama u mrak i Ciganima da ne idem sama u selo*¹⁴; studentica iz Karlovca navodi: *Kad sam bila mala roditelji me nisu puno strašili, ali ponekad su znali reći da će me uhvatiti Krampus, ukoliko ne budem poslušna. Znam još primjera iz okoline poput zmaja koji odnosi djecu, vuk koji jede djecu, strašnje s Perom sa psima koji jedu djecu*. U ovom zadnjem primjeru riječ je o lokalno po-

¹¹ I. Milčetić (priopćio), “Mrak i bučan. Otok Krk.” *Zbornik za narodni život i običaje Južnih Slaveana*, sv. 1, JAZU, Zagreb, 1896., str. 227. Inače, bučani su kako navodi Lozica, maskirani, pokladni likovi na Krku, slični zvončarima, usp. (Ivan Lozica, “Dva demona: orko i macić” u: *Poganska baština*, Golden marketing, Zagreb, 2002., 41-98, str. 59.

¹² <http://drazen-pavlic.blogger.hr/post/djetinjstvo/419570.aspx> (18. 1. 2011.)

¹³ <http://ameliexon.blog.hr/> (18. 1. 2011.)

¹⁴ VI. rkp. *Plašitelji*, 2010. (istraživanje je uključivalo mogućnost da kazivači i kazivačice ostanu anonimni).

znatoj osobi (i liku) čija uloga plašitelja funkcionira samo na mikrorazini (na području jednog mjesta ili kvarta) kao što i u sljedećem primjeru osim općepoznatih babaroge i Krampusa, plašitelj postaje i Imbro: *Kad sam bila dijete, plašili su me babarogom i Ciganom koji se zove Imbro. Govorili su, ako ne budem dobra, on će doći, strpati me u vreću i prodati me. Osim toga bio je tu i Krampus. Ili još uži primjer u kojem plašiteljski lik funkcionira samo u obiteljskoj zajednici: Kao malu, plašili su me sa babom iz podruma koja će izaći i odvesti me u mračni podrum.*

Uz rub demonoloških predaja koje sam istraživala u Istri u razdoblju od 2000. do 2003., iskočili su i sljedeći plašiteljski likovi: orko i mrak (koji istodobno funkcioniraju i kao regularni likovi demonološkopredajnog repertoara) i *pozihavci* i *pozrimavci*, koje kazivačica opisuje ovako: *Najprvo su nan govorili: – Hojte spat, a što su došli pozihavci. Ako gredu pozrimavci te vas vezati i te vas popeljati. Ma smo imali mi straha. (...) Pozihavci – kat ti si počne spat i kat zišeš, to su bili pozihavci. A pozrimavci (smijeh) – ča ja znan! (...) Mi nismo znali i smo imali pensati kakovi su ti pozihavci, a kamoli pozrimavci? Te te vezati i drugo ne budeš moga nič i ku dojdeš te te ponesti ča.*¹⁵

Analizom istraživanja i zapisa plašiteljski se likovi na hrvatskom govornom području mogu podijeliti na:

- 1) stvarne, zbiljske likove koji se doduše barem jednim dijelom onestvaruju u svojoj plašiteljskoj disciplinirajućoj ulozi, koji se onda dijele na:
 - a) životinjske: najpoznatiji je već spomenuti vuk, ali u našim krajevima (imam potvrde za Zagreb, Drniš i srednju Istru) plašilo se i sovom, ćukom ili kukuviom
 - b) profesionalne: policajci, doktori, dimnjačari ili konkretna osoba određenog statusa u zajednici
 - c) etnička skupina, ona kojom su plašili djecu na ovim područjima su obično Cigani, vjerojatno zbog nomadskog načina života, stalnog doticaja, ali i uloge stranca u zajednici, nepoznatog i Drugog
- 2) drugi tip plašiteljskih likova su nestvarni likovi, odnosno likovi za koje su oni koji djecu njima plaše sigurni da ne postoje ili da ne djeluju na takav način kojim prijete djeci, tipa: *babaroga (baba Roga, Babaroga), Krampus, Glođan, Zujan, Stari, baba Ujda, baba Zeljavica*¹⁶ *bauk, bučan, bau-bau, bavec*¹⁷
- 3) treći tip plašiteljskih likova su tipovi demonološkopredajnog repertoara poput *orka* ili *mraka* koji onda mogu funkcionirati i kao plašiteljski likovi.

¹⁵ Vl. rkp. (Rovinjsko Selo, 2000., kazivala: Olga Pokrajac, r. 1934., zapisala: E. R. 2. kolovoza. 2000.).

¹⁶ "A zanimljivo je da se djecu zna plašiti likovima kao što su 'baba Roga', 'baba Ujda' i 'baba Zeljavica' u: Ante Jurić-Arambašić, *Kijevu. Narodni život i tradicijska kultura*, Zbornik za narodni život i običaje, knj. 54, Zagreb, 2000., str. 403.

¹⁷ Djecu plaše, kad su nemirna: 'Bu te bavec! Bavec idel!' u: Milan Lang, "Samobor. Narodni život i običaji. (Nastavak i svršetak.)" *Zbornik za narodni život i običaje Južnih Slavena*, knj. 19, sv. 2, Zagreb, 1914., 193-320; str. 306.

Iako mnogi folkloristi i etnolozi spominju pripovijedanje u krugu dobro razolikih recipijenata (npr. Dégh, Holbek, Summerfield), i iako i naši folkloristi poput Maje Bošković-Stulli u više svojih terenskih zapisa imaju djecu-kazivače, pa i demonoloških predaja¹⁸, kad je riječ o demonološkim predajama, dakle pričama koje mogu proizvesti strah, neka dobna ograničenja ipak su postojala. No, stariji zapisi češće spominju situacije koje svjedoče o tome da su i djeca čula, slušala i pamtila demonološke predaje.

Tako kazivač iz Marčane, jasno diferencira repertoar koji nije namijenjen djeci:

*To su ti stariji ljudi više tega znali i kat bi se bili vero to počele spominjati, nas bi bili potirali dicu u kraj. Barba Miho, moj tac, barba Grgo kat su oni o temu, o tima štrigami govorili: – Dica, stan'te malo dalje, to ni za vas.*¹⁹ U kazivačkoj situaciji u Zecima kazivačica je u metanarativnom dijelu teksta o procesijama mrtvih, napomenula: (...) *ma ja bin bila raji da to ne čuju te otročice.* (mислеći pritom na unuke)²⁰. Naravno da su djeca te priče onda kriomice slušala s još većim zanimanjem: *A ja san bila dica, ko su me pognali spat, bin bila na vrh skal na potrbušnicu ležala i san slušala. I su parali da ja spin, a ja san sve slušala za znat. San bila interenshana kako si i ti sada za sve znat i tako i ja.*²¹; ili da se tih ograničenja nisu svi pridržavali, ali svijest o ograničenju, o tome da to nije za nježne dječje uši očito jest postojala. Doduše, nisu u svim zajednicama na isti način tretirali djecu kao recipijente, ali ni sve demonološke predaje nisu imale isti status. Tako su priče o *mraku* ili *orku* često bile namijenjene baš djeci. Kazivačica Olga Pokrajac navodi: *Ma ke kako tovar. Anke van ne moren povidati kako zgleđa ti vorko. Mi smo imali niki libar kadi su bile životinje, pak je bila kako jena šimija. Nan je bija takov orko. Oniput si sve verova. Ma znaš da je bilo lipče nego sada, sad niš ni. Oniput bi te uzeli lipo na krilo poli 'gnjište. Su ti povidali štorije. Jen večer su te činili plakati, jeno večer smijati, jeno večer jopet bi ti dali straha. I tako. Je bilo lipo.*²² Među pričama koje bi ti dale straha su očito bile i neke od demonoloških predaja primjerenih djeci, kao ova o *orku* koji ni sve odrasle nije ostavljao ravnodušnima. Ipak djeci su se češće pričale one priče u kojima je "strašnost" likova bila namijenjena isključivo djeci i to u odgojne svrhe, a djeca su tek odrastajući shvaćala tvorbu naziva (motiviranu i jezičnom igrom poput *pozihavaca* i *podrimavaca*) tih likova.

Svi navedeni primjera iz istraživanja govore o tome kako je postojala jasna svijest o tome da neke priče nisu za djecu, da bi ih mogle uplašiti i da bi to na njih štetno djelovalo.

¹⁸ Što sve spominje i M. Hameršak u svom radu pa ovdje, zbog ograničenog prostora, neću posebno navoditi sve radove već upućujem na njezin: Marijana Hameršak, "Usmenost za djecu u hrvatskoj etnologiji i folkloristici" *Studia ethnologica Croatica*, 21-1, 2009., 233-254.

¹⁹ Vl. rkp. (Marčana, 2001., k: Ivan Radolović, r. 1938.; z: E. R. 3. veljače 2001.)

²⁰ Vl. rkp. (Zeci, 2002., k: Marija Zec, r. 1927., Matkić; z: 23. veljače 2002.)

²¹ Vl. rkp. (Sankovići, 2002., k: M. K. r. 1932.; z: E. R. 1. ožujka 2002.)

²² Vl. rkp. (Rovinjsko Selo, 2000., isto)

Pitanje koje se nužno nameće iz ovako postavljenog odnosa jest: kako je moguće da s jedne strane postoji svijest o štetnom djelovanju straha, da se pomno pazi i upozorava djecu da ne slušaju određene priče koje proizvode strah te da se smišljaju eufemizmi kojima će se pred djecom prikriti da se razgovara o vještici (*krstača, rogulja, kamenica*)²³, a s druge se strane najnormalnije koriste plašiteljski likovi u svrhu discipliniranja, bilo tako da se tek spominju oni šire poznati u upozoravajućim rečenicama: *Budi pravi, aš će doć Stari po te*, bilo da se smišljaju vrlo lokalni i obiteljski u maštovitim jezičnim igrama, poput *pozihavaca* i *pozrimavaca* (u modernijoj varijanti na drugom kraju Europe u primjeru koji spominje Marc Soriano majka plaši kćer da se ne naginje kroz prozor jer će ju odnijeti gospođa Gravitacija²⁴). Ako odrasli sudionici usmenokomunikacijskih procesa jedan strah smatraju štetnim, kako to da im se drugi čini posve neškodljivim, dapače uputnim u disciplinirajuće svrhe? Zato što drugi nije stvaran ili jest stvaran u onoj mjeri u kojoj je stvarna gravitacija kod gospođe Gravitacije ili zijevajući *pozihavci* i drijemajući *pozrimavci* pa će djeca to ionako otkriti odrastajući, kao što će otkriti i da darivatelji (poput Sv. Nikole, Sv. Luce ili npr. Befane) imaju pomagače u vidu roditelja ili da ne postoje (ovisno o svjetonazoru).

Učinci tih zastrašivanja, barem prema dostupnim primjerima, sigurno u određenoj mjeri ovise i o drugim faktorima odgojiteljskih stilova, tako Olga Pokrajac o zastrašivanju tog tipa u svom djetinjstvu govori s toplinom i radošću kao o iznimno pozitivnom iskustvu koje je pobuđivalo jezu, ali i maštu i veselje, mlađa kazivačica (20 g.) kao o podrazumijevajućoj laži između djece i starijih koja više služi kao znak za spavanje nego istinsko zastrašivanje, a blogger Dražen Pavlič to opisuje kao traumatično iskustvo.²⁵

Ovaj treći tip iskustva ponukao je i književnicu Ljubicu Kolarić-Dumić na put suprotan zastrašivanju slikovnicom²⁶, a iskustva koja su djeca opisivala nakon književnog susreta²⁷ pokazuju vrlo živi i raznoliki imaginarij koji se ostvaruje čak i kad plašiteljskog discipliniranja likovima nema.²⁸

Međutim, i dalje ostaje pitanje zašto su odrasli mislili da je priča o *štrigi* koja je naštetila nekome drugom strašnija od upozorenja da će upravo tebe uzeti *Stari* (u vreći ili bez nje)?

²³ Tihomir R. Đorđević, *Veštica i vila u našem narodnom verovanju i predanju*, Srpska akademija nauka i umetnosti, Beograd, 1953., str. 5-6.

²⁴ Marc Soriano, "From Tale of Warning to Formulettes: The Oral Traditions in French Children's Literature" *Yale French Studies*, 43, 1969, 24-43, str. 27. (Na taj me primjer upozorila kolegica Marijana Hameršak pa joj zahvaljujem).

²⁵ Isto kao u bilj. 12.

²⁶ Ljubicu Kolarić-Dumić, *Ja se mraka ne bojim*, Adamić, Rijeka, 2008.

²⁷ Gospođi Kolarić-Dumić zahvaljujem na uvidu u njihove radove.

²⁸ Baukača su razobličili u zagrebačkoj Maloj sceni predstavom *Baukač ili o strahu* (režija Ivica Šimić, dramaturg Ivor Martinić).

Takav stav govori o statusu demonoloških predaja, ali govori i o implicitnoj hijerarhizaciji narativnog materijala i likova unutar usmenokomunikacijskih procesa, o hijerarhizaciji koja pokazuje da je jedan repertoar ozbiljan, a drugi neozbiljan, jedan je onaj kojega sami sudionici kazivačkih situacija smatraju visokim, a drugi niskim. Ta hijerarhizacija onda omogućuje i prelaženje regularnih demonološko-predajnih likova u disciplinirajuće poput mraka ili orka u najvećoj mjeri u onom trenutku ili na onim područjima na kojima se oni više ne doživljavaju dovoljno ozbiljno za predaje koje imaju status visokog žanra i namijenjene su odraslima za razliku od priča upozorenja ili samo kratkih upozoravajućih iskaza koje imaju status niskog i namijenjene su djeci.

S druge strane, znanost se uglavnom bavila pretekama visoko-nisko u odnosu usmene i pučke tradicije na jednoj strani (ta je strana obično zauzimala kvalifikativne mala, niska) i "visoke/pisane/velike" tradicije na drugoj (npr. M. Bahtin²⁹, P. Burke³⁰, J. Le Goff³¹), kod nas M. Bošković-Stulli³², ali ovdje je riječ upravo o unutarnjoj hijerarhizaciji žanrova iz pozicije onih koji ih pripovijedaju, koriste i aktualiziraju.

²⁹ Mihail Bahtin, *Stvaralaštvo Fransoa Rablea i narodna kultura srednjega veka i renesanse*, (prev. I. Šop i T. Vučković), Nolit, Beograd, 1978.

³⁰ Peter Burke, *Junaci, nitkovi i lude*, (prev. B. Auguštin i D. Rihtman-Auguštin), Školska knjiga, Zagreb, 1991.

³¹ Jacques Le Goff, *Srednjovjekovani imaginarij*, (prev. M. Svetl), Antibarbarus, Zagreb, 1993.

³² Maja Bošković-Stulli "Visoko ni nisko u književnosti usmenoj i pisanoj" u: *O usmenoj tradiciji i o životu*, Konzor, Zagreb, 2002., str. 219-246.

Anna Ruttar

Uniwersytet Śląski
Instytut Filologii Słowiańskiej
Sosnowiec, Polska

VISOKE I NISKE GLAZBENE INSPIRACIJE U HRVATSKOJ KNJIŽEVNOSTI

UDK 821.163.42.09:78
Pregledni rad

Summary

TWO LEVELS OF FEAR: CHARACTERS THAT SCARE ADULTS AND CHARACTERS THAT ADULTS USE TO SCARE CHILDREN

The high/low opposition has been considered within the correlation of oral and written culture, however, the participants themselves in oral communication processes establish a certain hierarchy with different levels, such as status of the narrator, status of a genre etc.

In this paper the hierarchy is explored through correlation of stories that contain characters which adults perceive serious enough to taboo them in different manners, and characters that the adults use to scare children.

Key words: orality, belief legend, fear, disciplinary characters

Između intrigantnih pojava vezanih uz visoko i nisko u hrvatskoj književnosti, može se promatrati bogatstvo utjecaja i inspiracija time što je visoko i nisko u glazbi – ozbiljnom glazbom i popularnom glazbom (ovdje ne mislim isključivo na pop-glazbu, nego na popularna glazbena strujanja uopće, kao što su rock, blues, pop, jazz...). Primjeri funkcioniranja glazbe u književnim tekstovima, koji su odabrani i komentirani u ovom tekstu, tiču se bilo razine širokih nadovezivanja na glazbene stilove, određene skladatelje, glazbene ansamble i izvođače te inspiracije konkretnim glazbenim djelima, bilo na više detaljna, formalna ili strukturalna (potpuna ili djelomična), književna nadovezivanja na arhitekturu glazbenih oblika. Izabrani primjeri funkcioniranja glazbenog u književnim tekstovima mogu – u nekim slučajevima – voditi ka konkluziji o visoko ili nisko orijentiranoj muzičnosti književnog opusa. Pojam muzičnosti određuje se, između ostalog, prema metodologiji Andrzeja Hejmeja i njegovoj trostupanjskoj podjeli (1. muzičnost kao umjetnički individualna organizacija zvukovne sfere u konkretnom tekstu, 2. muzičnost kao tematiziranje glazbe i 3. muzičnost kao uvođenje konstrukcije glazbenog djela u dimenziju književnog djela), no važna je i ontološko-psihološka perspektiva, prema kojoj se muzičnost može opažati kao visoka estetička vrijednost. Predstavljene pojave muzičnosti prikazuju široke mogućnosti njezinih realizacija na fonijskom, tematskom, konstrukcijskom i estetsko-kulturnom tlu.

Ključne riječi: muzičnost, partiturnost, suvremena hrvatska književnost, popularna glazba